

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Iacobi Philippi Tomasini Sancti Georgij ab Alga Venetiarum Canonici Secularis De Donariis ac Tabellis Votivis Liber Singularis

Tomasini, Giacomo Filippo

Vtini, 1639

I. Occasio Operis, Nominis ratio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13253

IAC. PHILIPPVS
TOMASINVS
DE DONARIIS.

CAPVT I.

Occasio Operis, & Nominis Ratio.

ATHENAS Pataunas noctibus produ-
ctioribus vix ad metam perduxera-
mus, animum mox subiit affinis ei la-
bor nouus circa Petri Aponensis Na-
tales, & vitæ studia. Itaq; concessimus
in vicinum Vrbis Patauinæ Aponum.
ac ne quidquam nos effugeret, sese
prompti viæ comites dabant Amici &
multis Naturæ, & Antiquitatum peri-
tis selecti, Io. Vveslingius Sacræ Militiæ dignitate equestri de-
coratus, atq; in Patauino Gymnasio Anatomie Professor pri-
marius, eiq; ex literis politioribus, quibus ille egregiè instru-
ctus, grati admodum, Gabriel Naudæus, Eminentiss. Cardi-
nali IOAN. FRANCISCO ex Comitibus Guidijs à Balneo
eo maxime nomine inter domesticos probatus, nostræque, ob
antiquam fidem morumq; facilitatem, necessitudinis orna-
mentum Io. Rhodius. Singula attentius dum perlustramus, in
conspectum venit Colliculus vndiq; aquarum calentium ve-
nis fons, cuius in cacumine fons non exiguus erumpens insi-
gni feruore variè spargitur, partim in publicum solium magno
laborantibus, qui vndiq; accurrunt, auxilio, partim in ædes,
quæ ab vno latere circumstant balneis priuato vrbano-
rum

A vsui.

ufui exstructæ: reliquum ea copia per alueum illabitur, ut eius
 vi insignis magnitudinis mola perpetuò rotetur. cuius situm
 graphicè expressit Claudianus:

*Alto colle minor, parvis erebrior aruis
 Conspicuo cliuus, molliter orbe tumet.*

Relictis Thermis, Montem Ortonem per prata amoena, flori-
 bus undiquaq; consita, nullis obsita arboribus, petimus, pro-
 spectu montium virentium mirè allecti. Ad montis radicem
 Templum magnificè exstructum Deiparæ Virgini sacrum
 præcipuo fidelium cultu celebratur. Eius Iconem ante hoc fa-
 num diuinitus, ut fertur, olim in egeido fonte inuentam Ci-
 ues Patauini summa veneratione crebriores frequentant.
 cuius Historiam alibi dabimus. Summum sacræ Edis fastigium
 contemplati protinus introgredimur.

*Hic omnis Templi paries, postesq; sacrati
 Undiq; picturis fulgentes, undiq; signis:
 Quæ suspensa tholo, varijs è partibus orbis
 VOTORVM posuere rei, DONARIA monstrat.*

Adeò nimirum, Tabellæ Votiuæ, Vestes, Enses, Scuta, Galeæ,
 Vexilla, ingentia Cetorum ossa, Carmina, diuerforum Imagi-
 nes, ac Statuæ, undiq; in oculos incurrebant, quæ de more
 piorum fidelium diuersis è locis huc adferuntur. Varia ex eo
 mentem subijt cogitatio. Vnde obortus inter Nos de DONA-
 RIIS sermo. Quæ nempe, & qualia fuerint ea? Nunquid
 apud Veteres horum fuerit in Templis usus? Isne omni se-
 ctæ communis? Omni etiam tempori? Pulcherrima sanè ab
 istis variæ eruditionis Viris tunc in medium prolata mihi in
 Urbem ad Musas reuerso uberiorem de ea re à paucis ex pro-
 fesso memoriæ prodita inuestigationem excitarunt.

Profectò si rem ex fonte deriuemus, populum Dei ele-
 ctum Iehouæ ex præcepto DONARIA obtulisse constat, Deu-
 ter. Cap. 12. v. 6. *Offeretis in loco holocausta & victimas vestras, deci-
 mas & primitias manuum vestrarum, & vota atque DONARIA. Quod
 obsequentissimè factum patet Exodi 35. vers. 29. Omnes viri,
 & mu-*

Et mulieres mente deuota obtulerunt DONARIA, ut fierent opera, quæ iusserat Dominus per manum Moysis. Mitto innumera in hanc rem sacri codicis loca. Tabulas tamen depictas, quemadmodum & ceteras Imagines, Hebræis veteri mandato fuisse vetitas affirmavit mihi suæ Legis, & Antiquitatum Hebraicarum nostra ætate peritissimus Leo Mutinensis Rabinus Venetus, qui addidit Iudæos Orientales, huius ritus hodieq; esse obseruantiores: quamquam & alia forsân subesse posset ratio, quòd ijs Imperio Othomannico subiectis id minimè sit liberum: veluti apud Petrum Gyllium Topographiæ Constant. Lib. ij. Cap. xiij. videre est, qui ait Turcas acerrimos statuarum hostes.

DONARIA autem varia erant, eaq; cunctis nationibus communia. Vnde priscis proculdubio solemne erat, ingenti periculo, metu, vel labore pressis vota Dijs suis Præsidibus nuncupare; quæ postmodum periculo illo, metu, vel labore defuncti soluere dicebantur, cum in eorum Templis, aut alibi Dona, Tabulasq; Votiuas suspendebant; quò scilicet insigne aliquod, tum suarum miseriarum, tum grati erga seruatores Deos animi monumentum ederent. Ea verò consuetudo qua occasione ad posteros potissimum fuerit deducta, ipsa luce meridiana clarius ostēdit Horatius Od. v. Lib. i. ad Pyrrhā;

— me tabula sacer

Votiuæ paries indicat uvida

Suspendisse potenti

Vestimenta maris Deo.

Qui enim naufragium fecerant, sui discriminis speciem in tabula exhibebant, eamq; è pariete Templi suspensam unà cum vestimentis, in quibus seruati fuissent, Neptuno maris arbitro consecrare solebant. Eodemq; more nostris nihil familiarius, nisi quòd nostro æuo Diuis Tutelaribus, vel Deiparæ, vel alij è cœlitum numero cuiuspiam, is honor habeatur, quem illi fictis Numinibus impiè deferebant. *Ea quippe licentia* (vt Cardinalis Baronij verbis utar Annaliū Eccl. ad Annum xliij. Cap. lxxij.) *qua Deorum delubra in Ecclesias Christianorum sunt laudabiliter commuta-*

ea, alij quoq; ritus à nobis benedictionibus expiati diuino sunt cultui consecrati. Ac licet nil frequentius esset ea adulatione, qua infinitis titulis altaria Principibus olim erigebantur, ea tamen veteribus causæ fuerunt magis religiosæ, quæ Dijs *Votum* in periculis conceptum vrgebant. Poëta, igitur amorem Pyrrhæ expertus, cum parum lætos neq; secundos successus habuisset, vt allegoricè naufragium ijs quidem se fecisse ostenderet, perspecta Pyrrhæ inconstantia, leuitateq; ad eundem scopulum nauim suam non amplius appulsuram, scripsit. Hanc eius mentem statuit Dionysius Lambinus, quo nemo apertius morem istum nobis ob oculos posuit. Ampliorem Donariorum vsum ostendit S. Maximus de Charitate Centuria iij. Cap. vii. *A nobis offerri Deo Donaria sermo diuinus præcepit, vt infinitam diuine bonitatis copiam representet, dum suscipit à nobis munera tanquam dona gratuita.*

Eaq; prout res tulit & occasio, nunc publici, nunc priuati *Voti* causa offerebantur. De quibus suo loco vberius. Atque vt hoc moneam, vocabantur *Tabellæ* huiuscemodi *Votiu*, siue quod votæ essent, aut ex voto suspensæ, siue quod depicta hominum *Vota* continerent: sicuti *votiuas preces* appellamus, quibus aliquid cum voto poscimus: Quo modo Tibullus Lib. i. Eleg. iij.

Vt mea votiuas persoluens Delia voces

Ante sacras lino tecta fores sedeat.

Votiuam quoque *Victimam* cum Venusino Epist. Lib. i. quæ per *Votum* est sacrificio destinata:

Pascitur in vestrum reditum votiuæ Iuuenca.

Votiuam pariter *Coronam* voto Dijs immortalibus constitutam discimus ex Vitruuio Lib. vii. *Hierocreas bene gestis cum auream Coronam votiuam Dijs immortalibus quodam in fano constituisse, &c.* Cetera item *Votiuæ* dicuntur, quæ ex voto suscipiuntur, vel pro eo quod barbarè dicitur ad benè placitum, hoc est, quæ pro voto & voluntate, vel voluntariè fiunt. Vnde *Legationem* *Votiuam*, & *Ludos* *Votiuos* apud Ciceronem, aliosq; legas. Sed &

&

& *Votiuam rem* notare admodum gratam & iucundam, quæq; votis fuerit petenda, ad Trebellium Pollionem obseruauit hodie Criticorum Phoenix CLAVDIUS SALMASIVS, dignissimus magni Scaligeri in Atheneo Belgico successor. Qualiter Propertius Lib. ij. Eleg. xxix.

Votivas noctes, & mihi solue decem.

Munera quoque ibidem vocasse videtur per Metonymiam Adiuncti.

Munera Diana debita redde choros.

Quo sensu audiendus Carmine lxv. Catullus:

Non ingrata tamen frustra munuscula Diuis

Promittens tacito suspendit vota labello.

Et Carmine lxvij.

Prisita vota nouo munere dissoluo.

Parum igitur firma quorundam non infimæ notæ Grammaticorum distinctio, qui Munera hominum, Dona Deorum tradunt. Vellem isti antesignanum suum Nonium Marcellum paulò diligentius inspexissent, cuius hæc verba: *Dona consuetudine hæc habentur, quæ aut propitians Dijs dantur, aut hominibus pro beneficijs redduntur.*

Votiuæ etiam vocabula D. Hieronymus scribit ea nomina, quæ boni ominis causa serui præsertim sumebant. Itemq; *Votiuæ aures* appellantur, quæ cupiunt aliquid audire. Plautus in Casina Prol. vers. 29.

Aures votiuæ si sunt, animum aduertite.

Vota etiam DONARIA dicebantur, licet hac voce Cornelius, Seruius Honoratus, Isidorus Lib. xv. Cap. v. & alij Grammatici interpretati sint locum, in quo dona reponuntur. Quos secutus in Lexico Iuris Pandulphus Prateius, *Donum* inquit, *quod Dijs datur: inde ubi dona ponuntur dona ium appellatur* Seruio itaq; in xij. En. ceterisq; eius ordinis magistris modò laudatis parum æquus circa huius voci acceptionem Laurentius Valla Elegant. Lib. j. Cap. vj. cū non modò Gellius probæ notæ literator Lib. ij. Cap. x. hac appellatione locum significari ostendit.

bus Ecclesię conferuntur, ex Tertulliano Apolog. Cap. xxvi. *Verum victimis templum donis gentem fœderibus honorastis*. Quomodo Romulus Amasæus Anathemata apud Pausaniam ubique explicat. Quæ Iulius Firmicus Libro de errore prophanę Religionis *Donaria* vocat. Et Suidæ Interpres de Simulacro Martis, quod in Arabia colitur, verba faciens: *Domus*, inquit, *rota est aurata, & Donaria multa*. Quam rationem etiam Hier. Volfius apud Suidam secutus. Anathemata verò ex Pythagorę sententia Stobęi expositor *Oblationes & impensas* vertit. Omnium optimè apud Porphyrium de Abst. Lib. i i. Franciscus de Fogeroles vir sanè eruditus *Votiva Donaria* reddidit: Strictius Plutarchus lib. de *E I A' va θήματα ἱερὰ* Xylandro interprete, *Donaria sacra*.

Hęc ipsa etiam Munera appellat Iustinus de Delphico templo Lib. xxiv. *Multa & opulenta ibi Regum, populorumq; visuntur munera, quę magnificentię sui reddentium vota gratam voluntatem, & Deorum responsa manifestant*. Minucius Felix tamen videtur distinxisse, dum ait: *Omitto vetera, quę multa sunt, & de Deorum natalibus, donis, muneribus*. Ad horum finem, & usum non malè Phalaris Agrigentinus loco pridem nominato hęc appellat *χαριστήρια τῆς σωτηρίας*, hoc est, *Munera pro gratiarum acione ob recuperatam salutem*.

Donarium tamen pro Dote usurpari reliquit Alciatus Parerg. Lib. iv. Cap. xii. Spolia etiam fuisse dicta *Donaria*, notat Cl. Vir Iosephus Laurentius magni Lipsij discipulus Polymathię Lib. v. Dissert. xx. Huc spectat illud Symmachi Lib. vi i i. Epist. xxvi. *ut in honore Numinum fieri solet, litationi addo Donarium*. Quodnam verò id fuerit tradidit idem Lib. x. Epist. xxxv. *Merito vobis solemnes pateras cum quinque solidis, ut Numinibus integritatis offerimus*. In quem locum eruditè obseruauit Philippus Pareus, Gentiles suorum Deorum honori pateras consecrassę, diuinitatisq; symbolo in veteribus quoq; numis Deorum effigies sculptas, dextera pateram gestantes. Quò facit illud Plinij Lib. xxxiv. Cap. vi i i. *Simulacrum Bonieuentus dextera pateram,*
sini-

sinistra spicam, ac papaver tenens. Quem locum insigniter illustrat geminum ex ære signum apud Cl. Juris Professore, variaq; antiquitatis peritissimum Ioan. Galuanum patriæ nostræ, & Gymnasij decus, nostriq; laboris fautorem; quorum unum Genij, dextera pateram, sinistra cornu-copiæ ferens; alterum Vestalis, haut dubiæ benignitatis argumento, pariter dextra pateram porrigens.

Minimè verò tritum est, quod etiam huius classis sit *Detopice* apud Platonem in Phœdone. Quæ vox etiam si à nonnullis vertatur *Spectaculum*, rectius tamen eo sensu *DONARIVM* interpretamur. Neq; hîc præteriverim quod Antiquitatum Conuiualium Lib. i. Cap. xx. literis tradidit Strucchius: Conuiuia à populo in noui magistratus honorem apud Heluetios instituta ipsorum lingua idem significare, quod Latinis *DONA*, siue *DONARIA*. Metaphoricè tandem *DONARIA* ingentis precij, resq; sumptuosissimas significasse patet apud Clementem Alexandrinum, dum Lib. i. Pedag. Cap. xi. sui æui luxum taxat: *Verè turpia sunt illa sandalia, in quibus sunt aureæ: et elut Donaria.*

His itaq; sic præmissis, mea sententia tanquam genus commune, *DONARIVM* est; quicquid vel ex Voti obligatione, vel ex liberalitate Dijs offerebatur: Cuius speciem frequentius constituunt *TABELLÆ*, quæ semper cum voto in Templis suspendebantur. In his nimirum supplices sortem suam, milites pugnas & campos cruore sparfos; ægroti imaginem suam, partemq; affectam, naufragi vestes madidas, tempestates, ventorum rabiem, quassatas rates, noctes & hyemes exprimebant.

Sed ne quis verborum ambiguitate in ipso limine offendatur, antequam ulterius progrediar, præmonuisse velim, *Præire Votum* apud Veteres fuisse idem quod solemnî formula dictando *Votû* proferre. Disertim id tradit Plinius Lib. xxvii. Cap. i. *Votum certis precationibus, obsecrasset, immo magistratus, & ne quid verborum prætereat, aut præposterum dicatur, descripto præire alit.*

aliquem, rursusq; alium custodem dari, qui attendat, alium verò præponi, qui faueri linguis iubeat. Eodemq; ferè sensu à Poetis, & Oratoribus probatis accipi, **V O V E R E**, *Vota concipere, facere, effundere, emittere, nuncupare.* Inter quæ postremum hoc omnium apud veteres solemnissimum fuisse patet ex Festo, apud quem *Vota nuncupata dicuntur, quæ Consules, Praetores cum in prouinciam proficiuntur, faciunt: ea in tabulas presentibus multis referuntur.* Testis **Liuius noster Lib. xxxi.** *Ludos Ioni Donumq; vouere Consulem, cui prouincia Macedonia euenisset, Senatus iussit.* Apud eundem etiam sæpiùs legitur: *Consules paludari Votis nuncupatis in prouincias profecti. Votorum quippè nuncupatio erat, quæ peculiari ritu tam à Procōs. quàm à Cons. priscis in prouinciam profecturis fiebat in Capitolio palam cum Voto vel Ludorum, vel Temporum, vel Congiarij, si salui reuerterentur: eaq; Vota illis absentibus in Tabulas relata, ab euentu Nominata, & Testificata dicebantur.* Quo etiam modo accipiebantur, *Vota suscipere, promittere, polliceri, ac destinare, Assuescere votis, itemq; Votis se obligare, & Votis neq; ac teneri, id est, Voti reum esse.* Voti autem reus dicebatur is, qui suscepto voto se Numinibus obligauerat; quod cum esset affectus Voti compos dicebatur, itemq; *Damnatus Voti, vel Voto, id est astrictus, & obligatus ad persoluendum Votum.* His suffragatur **Seruius in Virg. Ecl. v.**

Vt Baccho, Cereriq; tibi sic vota quotannis

Agricolæ facient, damnabis tu quoq; Votis.

Quintus, (inquit) Deus præstare aliqua hominibus ceperis, obnoxios tibi eos facies ad vota soluenda: quæ antequam solvantur, obligatos & quasi damnatos homines retinent. Cui etiam in **Virg. Aneid. v. 48.**

Vobis latus ego hoc candentem in littore Taurum

Constituam ante aras Voti reus.

Voti Reus, id est debitor; & vota soluentes, absolutos dicimus. In quem etiam locum longè prius **Macrobius Lib. i i i. Cap. i i.** **Satur. ait:** *Hæc vox propria sacrorum est, ut reus vocetur, qui suscepto voto se Numinibus obligat; Damnatus autem qui promissa vota non soluit.* Quamobrem non omninò probanda videtur **Alexandri ab**

B

Ale-

Alexandro sententia, qui Genialium Dierum Lib. III. Cap. XXII. Consules, inquit, designatos ipsa die iniri Magistratus in bellum profecturos, conclamationem ad populum habere, Capitolium adire, ibiq; sacrificio perfecto vota effundere solere: tunc suscepto emissq; voto, eum se numinibus obligarent, rei voti appellati: eum autem voti compotes promissa exsoluisent, damnati voti dicti sunt. Quibus verbis etiam aduersatur doctissimus Tiraquellus in hunc ipsum locum.

Hinc natae sunt huiusmodi sermonis formulae: Vota reddere, soluere, dissoluere, persoluere, exequi vota, liberari voti, vel voto. Item *Votum ratum*, cum is qui voti damnatus, sese exsoluit.

Atque inter has nonnullae in veterum monumentis certis dumtaxat characteribus designantur. Nimirum,

V. P. Votum posuit.

V. S. Votum soluit.

V. M. M. Votum merito Mineruae.

V. S. L. M. Votum soluit libens merito, vel Voto soluto libero munere, vel Voto solemniter libero munere.

V. S. C. Voti sui compotes.

V. S. L. P. Votum soluerunt loco privato.

V. S. P. L. L. M. Voto suscepto posuit libens lubens merito.

V. S. S. L. M. Votum susceptum soluerunt libentes merito.

V. S. L. S. D. EX PRIMIS. Votum susceptum soluerunt libentes sacerdotes Deae ex primis.

V. S. L. L. M. Inuenio apud Volf. Lazium Lib. II. Cap. VI. Com. Reip. Rom. qui ita explicat. Votum soluit, locum legit memoriae.

Veteres etiam, quod a nemine hactenus obseruatum deprehendo, quodq; uni Grutero in tam immenso Inscriptionum numero semel dumtaxat occurrit, simpliciter hoc sensu usurpasse verbum *dandi*, videre licuit Patauij M DC XXXVII. Die XIII. Maij, cum reficeretur collapsum apud Moniales S. Bartholomaei Templum; ubi columnae lateritiae Occidentem versus ad ianuam, qua in Coenobium itur, subiecta fundamenti loco stylobata e viuo lapide quadrata, quinque spithamas longa, & duas cum semisse alta, aliunde, ut ex in-

uer-

uerso fitu apparebat, eò olim aduecta: in cuius plintho propè strias hæc legebantur:

F. MVLVIVS. CILO. DEDIT.

Muluius, quis fuerit parum refert: nomen certè Romanum est. Quod ostendit adhuc Patauij apud Contarenos, vetus saxum, in quo

MARCVS MVLIVS COMMODVS.

Romæ quoque esse notauit Gruterus:

QVINIVS MVLVIVS PLACIDIANVS.

Isq; CILO, idest, capite acuminato, à corporis fortè vitio, ut Cicero, Pansa, Plautus, Scavrus, Varo, nominatus fuit. Festo namq; auctore, *Cilo dicitur, cui frons est eminentior, ac dextra sinistraq; velut rescissa videtur.* Qualem aliquando fuisse Flaminium ex numi argentei videre est, quæ sic se habet:

C. FLAMINIUS CILO.

Item ex Epigrammate Romæ in horto Conservatorum in Capitolio:

SVME. LIBENS. SIMVLACRA.

TVIS. QVÆ. MVNERA. CILO.

ARIS. VRBANVS. DEDICAT.

IPSE. SACRIS.

Lapidem verò statuam sustinuisse ostendit eius proportio, & fuisse Donarium ex ipsa inscriptione clarum est. Cuius rei indicium debeo Carolo Auantio Phil. & Medico curiosi ingenij Viro mihi amiceissimo, cui eò libentius testes mihi addo Ioan. Baptistam Verum, qui nuper uniuersam Venetorum Historiam latinè in Breuiarium contraxit, & Gulielmum Souierum Virum Cl., quòd monumentum hoc paucis admodum visum confestim exigente operis necessitate terra fuerit obtectum. Progredientibus hic operis postridiè sub alia columna directò apparuit saxum aliud eiusdem magnitudinis cum hac inscriptione:

SEX. POMPEIUS

SEX. F.

DEDIT

B 2

Quod

Quod pariter occultatum ad uberiorem huius significationis confirmationem libenter addimus.

Cum verò VOTA ratio soluerentur sine sacris, inde factum, quod passim in Veterum monumentis *dicare*, *dedicare*, *facere*, *consecrare* usu æquivalentia occurrunt.

CAPVT II.

De Donariorum materia.

CVM igitur iam satis perspecta sit Donariorum ratio, superest ut ipsorum materiam inuestigemus. Eam quidem sumptibus honorabilibus fieri præcepit in magnis Moralibus Peripateticorum Princeps, Plato tamen sapientissimè legibus moderata à moderatis hominibus exegit. Etsi verò de horum materia nihil certi constitui possit, cum proculdubio eam fortuna & conditio mortalium variauerit, verisimile tamen est ea magna ex parte fuisse fictilia, quemadmodum hodiè apud plebeios cerea. Quod persuadet ingens eorum numerus, quæ nostra memoria conspiciuntur effossa Nemi in fundo nobilium Marchionum Frangipannorum, atq; ex Prænестinis, ubi olim Fortunæ Templum erat, vel etiam figlina, qualem Romæ fuisse, ubi libro & sigilla venibant, tradit Turnebus in Aduersarijs Lib. xxiii. Cap. xxix. cuiusmodi etiam quippiam de Murteto, loco Veneris cultu celebrato, scribit Iulianus Aurelius de Cognom. Deorum Lib. ii. Cap. iv. Inde passim apud Antiquarios fictilia à vouentibus olim suspensa reperiuntur. Imò, non solum fictilia verùm & lignea primitus fuisse Deorum simulacra, quæ sæpè erant DONARIA, discimus ex Plinio: quod comprobat Seneca primam Romanorum simplicitatem indicans, *tunc per fictiles Deos religiosè iurabatur*. Hinc fictilia signa fastigio Capitolino imposita fuere: & Iuppiter fictilis, cui Templum dedicauit Tarquinius, de quo Iuuenalis Satyra xi.